

DOPRINOS MATE UJEVIĆA RAZVOJU HRVATSKE BIBLIOGRAFIJE

CONTRIBUTION OF MATE UJEVIĆ TO THE DEVELOPMENT OF CROATIAN BIBLIOGRAPHY

Dora Sečić

Knjižnica

Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

dsecic@hazu.hr

Pregledni rad/Review

UDK/UDC 030-05Ujević,M.:015(497.5)

Primljeno/Received: 5. 2. 2004.

Sažetak

Mate Ujević, hrvatski književnik, leksikograf i enciklopedist, dao je veliki doprinos i razvoju hrvatske bibliografije, što se do sada u javnosti nije dovoljno priznavalo. U povodu stogodišnjice rođenja nastojalo se istražiti i u glavnim crtama prikazati njegov ukupan doprinos u svojstvu pokretača, organizatora i izvoditelja aktivnosti te pedagoga u području bibliografije, kojoj je, osobito u zrelijim godinama, posvetio mnogo vremena i energije. S potrebom izrade općih retrospektivnih bibliografija susreo se Ujević napose kao urednik Hrvatske enciklopedije te se odmah založio za organizaciju sustavne izrade hrvatske retrospektivne i tekuće bibliografije knjiga. Međutim, najveće je njegovo bibliografsko postignuće "Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova Leksikografskog zavoda", na čijem je uređivanju radio od 1951. do svoje smrti 1967. Utvrđeno je da se radi o istaknutom djelu u svjetskim razmjerima, koje je postalo nezamjenjivi izvor bibliografskih podataka brojnim domaćim i stranim istraživačima. Pri koncu svojega života Ujević se uključio u nastavu bibliografije u okviru postdiplomskog studija na zagrebačkom sveučilištu, čime je zaokružio svoje plodno djelovanje u području hrvatske bibliografije.

Cljučne riječi: Ujević, Mate; povijest hrvatske bibliografije; hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga; hrvatska retrospektivna bibliografija članaka

Summary

Mate Ujević, Croatian writer, lexicographer and encyclopaedist contributed significantly to the development of bibliographical work in Croatia. As his role as a meritorious Croatian bibliographer has not been worthily evaluated, on the occasion of his birth's centenary the author intended to investigate the available published and other sources and attempt to evaluate his main bibliographic achievements and merits. In the field of bibliography Ujević acted as a moving force, organiser, performer of activities and

educator, especially during his riper years. He encountered the necessity of recreating the missing Croatian retrospective bibliographies as a young man in his late thirties, while preparing the edition of the Croatian Encyclopaedia. Then he immediately pleaded for the organizing of a systematic compilation of retrospective and current bibliographies of printed books. Although during a shorter period he himself actively took part in the preparation of the Croatian retrospective bibliography of books and the current bibliography of articles in Croatian periodicals, his main bibliographic work is the great retrospective "Bibliography of studies, articles and literary works of the Lexicographic Institute" which he founded and edited from 1951 to his death in 1967. This rich retrospective bibliography of articles published in the South Slavic serial publications from the end of the 18th century to 1945 is, due to a wide selection of serial titles and its excellent indexes, almost unique in the world. In its realisation Ujević managed to accumulate an outstanding quantity of high quality bibliographic material. As an excellent organiser he distributed the collection of data in major libraries in Zagreb, Ljubljana, Belgrade, Dubrovnik, Split, Zadar, Rijeka, Pula, Sarajevo, Subotica, Novi Sad and Skopje. The main editor's office was in Zagreb, and the two additional major co-ordinating centres in Ljubljana and Belgrade. The published 15 volumes of the Bibliography include to this day: literature (7 vols.), history (4 vols.), fine arts (1 vol.) and music (2 vols.) and are irreplaceable sources of bibliographic data to numerous researchers in Croatia and abroad. In the last decade of his life Ujević was engaged in teaching bibliography within the postgraduate programme in library and information studies of the University of Zagreb. With this activity he rounded up his prolific activity and contribution to the field of Croatian bibliography.

Keywords: Ujević, Mate; Croatian bibliography, history; Croatian retrospective bibliography of books; Croatian retrospective bibliography of articles

Uvod

Izrada bibliografija zahtijeva, uza stručno i široko opće znanje, istraživački duh, veliku strpljivost i dosljednost u poslu, a samo pravi znanstveni istraživači prepoznaju stvarnu vrijednost rezultata toga mukotrpnog rada. Bibliografski rad, posebno izrada retrospektivne bibliografije, često je samo popratna djelatnost koja prati istraživanje neke pojave, povijesnog događaja ili izradu znanstvenog ili referentnog djela. U pravilu su se do sada u nas razmjerno rijetko njome bavili profesionalni bibliografi koji su za to primali redovitu plaću, tako da je bibliografski rad općenito bio i ostao u javnosti nedovoljno poznat, priznat i cijenjen. Među ostalim, i to je jedan od razloga zbog kojega su mnoge pojedinosti iz povijesti hrvatske bibliografije, čak i velikom dijelu naše stručne javnosti, slabo poznate.

Jedan od najznačajnijih hrvatskih bibliografa bio je Mate Ujević, u prvome redu poznat kao književnik i leksikograf, a tek upućenijima i kao bibliograf. Kako bismo mogli vrednovati njegovo značenje i doprinos u tome području treba se prisjetiti da današnjem bibliografu stoje na raspolaganju međunarodne norme, smjernice, računalni katalozi, bibliografije i druga pomagala, koja u Ujevićevo doba uglavnom još nisu postojala. Zbog toga su tadašnji stručnjaci morali imati dodatne stvaralačke i istraživačke sposobnosti te se, uz ostalo, baviti i izradom vlastitih pravila za bibliografsko popisivanje. Tome treba svakako dodati i činjenicu da se suvremene bibliografije u pravilu izrađuju pomoću informatičke i komunikacijske tehnike, koja

sredinom prošloga stoljeća također još nije bila razvijena. Tako današnja generacija stručnjaka jedva može razumjeti o kako se složenoj organizacijskoj i stručnoj zadaći i o kolikom se opsegu posla u izradi nacionalnih bibliografija radilo u ono doba.

Ujevićeva uloga u pokretanju sustavnog rada na retrospektivnoj i tekućoj hrvatskoj bibliografiji

Kako se Ujević izgradio u vrsnog bibliografa možemo samo naslutiti. Bio je vrlo obrazovan, a još od mladosti i plodan pisac mnogobrojnih književnih radova, prikaza i recenzija. Tako je razmjerno mlad postao izvanredan poznavatelj književnosti, što mu je omogućilo da kasnije napiše, uz ostalo, knjigu *Hrvatska književnost : pregled hrvatskih pisaca i knjiga* (1932), izda sabrana djela Vladimira Nazora, Frana Galovića, Rikarda Jorgovanića, Đure Sudete te zajedno s Pavlom Tijanom i Vjekoslavom Štefanićem izradi izvanredne srednjoškolske čitanke *Prve brazde, Sjetva i Plodovi srca i uma*. Ovako aktivan autor, urednik i priređivač zacijelo je i sam kontinuirano prikupljao brojne bibliografske podatke, od kojih mnogi nisu mogli biti obuhvaćeni njegovim dotadašnjim radovima i izdanjima. A kada je došao u priliku da potakne rad na *Hrvatskoj enciklopediji*, odmah je počeo razmišljati i o početku sustavnog rada na retrospektivnim bibliografijama. Tako je u predgovoru 1. svesku *Hrvatske enciklopedije* napisao da se redakcija zbog nužnosti i sama morala baviti “sastavljanjem hrvatske bibliografije, osobito bibliografije prijevoda”.¹ Taj rad, zbog okolnosti u kojima se odvijao, nije bio ni sustavan, ni odgovarajući potrebama, ali vrijedni bibliografski podaci objavljeni u *Hrvatskoj enciklopediji* dali su golem doprinos dotadašnjim hrvatskim saznanjima.

Istovremeno s radom na enciklopediji, Ujević je potaknuo i izradu što potpunije hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga. Tu ćemo činjenicu mnogo kasnije doznati od njegove suvremenice, knjižničarke Nacionalne i sveučilišne knjižnice Vjere Bonifačić. Ona je, naime, napisala da je u toj knjižnici god. 1940. upravo Ujević dao snažan poticaj unapređenju izrade hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga, što je “onda predstavljalo prvu fazu predradnja za *Hrvatsku enciklopediju*”.² U isto je vrijeme, po prvi puta u Hrvatskoj, opet na Ujevićevu inicijativu, započeti sustavni rad na izdavanju tekuće hrvatske bibliografije. Premda je izrada hrvatskih bibliografija u Knjižnici već otprije spadala u dio njenih aktivnosti, taj rad do 1940. nije bio djelotvorno organiziran. O tome da su se tamo još i davno prije izrađivale čak i bibliografije priloga u hrvatskoj periodici doznajemo od Marcela Vidačića, dugogodišnjeg knjižničara te knjižnice, koji je u predgovoru svoje zbirke *Pseudonimi, šifre i znakovi pisaca iz hrvatske književnosti*, objavljene 1951., opisao kako je kao mladi knjižničar Sveučilišne knjižnice “imao dužnost da katalogizira članke iz hrvatskih časopisa”.³ Vidačić je došao u Knjižnicu 1912. godine i bavio se stručnim radom još i u mirovini, kada se Ujević počeo pojačano zanimati za bibliografiju. Te

¹Ujević, M[ate]. Predgovor. // *Hrvatska enciklopedija*. Sv. 1 / glavni urednik Mate Ujević. Zagreb : Naklada Konzorcija Hrvatske enciklopedije, 1941. Str. XI.

²Bonifačić, Vjera. Dr Mate Ujević. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 13, 1-2(1967), 60–61.

³Vidačić, Marcel. Predgovor. // *Pseudonimi, šifre i znakovi pisaca iz hrvatske književnosti / Marcel Vidačić*. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1951. (Grada za povijest književnosti hrvatske ; knj. 21). Str. 7-11.

su činjenice važne, jer svjedoče o prisutnosti dugogodišnjeg iskustva i stručnog bibliografskog znanja knjižničara u Sveučilišnoj knjižnici, bez kojega bi i Ujevićevo zalaganje sigurno ostalo bez rezultata. A profesionalni knjižničari dali su i njemu, u ono doba kao pridošlici u struku, zacijelo i osnovna stručna znanja s područja bibliografije.

O tome kako je započet sustavni rad na hrvatskoj retrospektivnoj bibliografiji knjiga koncem 1941. izvještava nas na osnovi sačuvane arhivske dokumentacije Petar Rogulja.⁴ On piše da je te godine Hrvatski izdavački bibliografski zavod tadašnjem ravnatelju Sveučilišne knjižnice Mati Tentoru povjerio uređivanje hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga, čije je uredništvo kasnije preuzeo Matko Rojnić. Dalje navodi da je od 1946. godine izdavanje i financiranje preuzeo Nakladni zavod Hrvatske, a od 1947. do šesdesetih godina Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Nakon toga rad na toj bibliografiji prešao je u nadležnost Nacionalne i sveučilišne knjižnice, koja je od 1982. napokon uspjela započeti s objavljivanjem toga važnog referentnog djela hrvatske kulture. Ako uzmemo u obzir podatke iz Ujevićeve životopisa tijekom opisanoga razdoblja, vidjet ćemo da je on zacijelo prvo bio pokretač toga projekta, a da se, u skladu s mogućnostima, još i kasnije zalagao za nastavak rada na njemu. Ujević je naime od ljeta 1941. bio na čelu Hrvatskog izdavačkog (bibliografskog) zavoda, od 1945. gospodarski tajnik i tehnički urednik Nakladnog zavoda Hrvatske, od 1946. do 1949. godine djelatnik bibliografskog odjela Sveučilišne knjižnice, da bi od 1949. do 1950. radio u Knjižnici odnosno Jadranskom institutu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.⁵ Da je i sam sudjelovao i u izradi hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga, doznajemo iz spomenutog nekrologa koji je napisala V. Bonifačić,⁶ a o njegovu sudjelovanju u radu prvo Komisije, a potom Odbora za opću hrvatsku bibliografiju u okviru JAZU iz izvještaja objavljenih u Akademijinim *Ljetopisima*.

Na Ujevićev udjel u pripremi tekuće *Hrvatske bibliografije rasprava, članaka i književnih radova* (Hrvatska bibliografija. Niz B), već se dostojno osvrnuo Mladen Švab.⁷ Ujević je u tom radu sudjelovao dok je bio zaposlen u NSK-i i u Akademiji, a JAZU ju je izdavala do 1956. (s posljednjim podacima za godinu 1952.). Obzirom na neosporne zasluge koje je Ujević zacijelo imao i u pokretanju rada na hrvatskoj retrospektivnoj bibliografiji knjiga, a koje u predgovoru 1. svesku *Građe za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju*, u kojemu su nabrojani svi sudionici koji su do 1982. sudjelovali na tome projektu, nisu ni spomenute, smatrali smo da ovom zgodom, kada govorimo o Ujevićevu ukupnom bibliografskom doprinosu, treba i to nadopuniti. Zbog toga su ovdje iznijeti opširnije i ovi podaci.

⁴Rogulja, Petar. Matko Rojnić i Hrvatska retrospektivna bibliografija. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 25, 1-4(1981), 189–194.

⁵Švab, Mladen. Mate Ujević, utemeljitelj suvremene hrvatske enciklopedike : o dvadesetpetoj obljetnici smrti (1967-1992). // Radovi Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža". Razdio za leksikografiju, enciklopediku i informatiku 2(1992), 9-73.

⁶Bonifačić, Vjera. Nav. dj., str. 61.

⁷Švab, Mladen. Nav. dj., str. 11.

Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova Leksikografskog zavoda – jedno od najvećih Ujevićevih postignuća

Da bismo se prisjetili kako su Ujevićevi suvremenici pristupali bibliografiji te koliko su do onoga vremena prikupili podataka o objavljenim hrvatskim i južnoslavenskim bibliografijama, uzeli smo u obzir dva, po našem mišljenju, najrelevantnija tiskana tadašnja pregleda: članak o bibliografiji M. Rojnić iz godine 1942.⁸ i onaj E. Verone iz 1943.⁹ I jedan i drugi autor u navedenim su radovima popisali i određeni broj bibliografija članaka koje su se mogle koristiti u razne svrhe, pa zacijelo i pri izradi Ujevićeve *Hrvatske enciklopedije*, ali zbog velike razjedinenosti podataka sigurno s priličnim teškoćama. Kako je spomenuto, prave, stručno obrađene, opće hrvatske retrospektivne bibliografije tada još nismo imali.

A kako su se onda mogla stvarati enciklopedijska izdanja? Za pronalaženje podataka o hrvatskim knjigama autori priloga za enciklopedije mogli su se, uz neke starije bibliografije, koristiti katalozima zagrebačke Sveučilišne knjižnice i drugih hrvatskih knjižnica, pa su se knjige o određenim osobama ili predmetima i bez tiskanih bibliografija ipak mogle znatno lakše pronaći. Međutim, kako o mnogim predmetima i osobama nikada nisu napisane knjige, mnoštvo se podataka odvajkada moralo tražiti i u priložima u serijskim publikacijama. Zbog toga je kasnija Ujevićeva odluka o pristupanju izradi bibliografije članaka, kada se ponovno našao na velikom leksikografskom zadatku u tada novoosnovanom Leksikografskom zavodu, bila sasvim logična, ali i vrlo smiona. Jer, tu se u stvarnosti radilo o velikoj i opsežnoj, gotovo neizvedivoj zadaći. Trebalo je, naime, prvo pronaći izvore, koje će se analitički obraditi te potom riješiti brojne druge stručne i organizacijske probleme.

Govoreći o sastavljanju bibliografija Rojnić je u svojem prilogu u *Hrvatskoj enciklopediji* napisao da se taj rad svodi na sabiranje, opisivanje i raspoređivanje građe te da se pritom treba odlučiti i koliko će bibliografske jedinice biti opširne. Uz to treba razriješiti pitanja autorstva (ponekad pseudonima, znakova i sl.), pitanje pristupa djelima s dva, tri ili više autora ili anonimnim djelima – općenito odrediti redalice, raspored bibliografije i sl. Ujević je tu imao različitih uzora, te se sa svojim suradnicima trebao odlučiti za odgovarajuća rješenja. Budući da se radilo o poslu koji se nije mogao obaviti na jednom mjestu, trebalo je izraditi što jednostavnija pravila za mnogobrojne popisivače s različitim predznanjem. To je Ujević doista primjerno izvršio, isto kao što je uspio ustrojiti i djelotvornu organizaciju kako popisivačkog rada tako i pregleda popisanih jedinica, koji se istovremeno odvijao u više gradova diljem tadašnje Jugoslavije.

Kada je pristupao pripremnim radnjama za *Bibliografiju rasprava, članaka i književnih radova Leksikografskog zavoda*, Ujević je bio već iskusan književni znanstvenik, leksikograf, a kako smo vidjeli, i dobar poznavatelj bibliografije. I još k tome je, po svjedočenju V. Bonifačić, njegove dugogodišnje suradnice na tom poslu,

⁸Rojnić, Matko. Bibliografija. // Hrvatska enciklopedija. Sv. 2 : Autonomaši-Boito / glavni urednik Mate Ujević. Zagreb : Hrvatski izdavački bibliografski zavod, 1942. Str. 505–514.

⁹Verona, Eva. Bibliografija u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Zbornik "Naša domovina". Sv. 2. Hrvatska kultura – Politička poviest Hrvata. Zagreb : Izdanje Glavnog ustaškog stana, 1943. Str. 1066–1070.

bio posebno sklon upravo bibliografiji. Ona je to ovako opisala: "Iako je u Zavodu obavljao niz značajnih i mnogovrsnih poslova, on se djelu bibliografije intimno u sebi najviše priklanjao. Radio je na tom poslu neprekidno od prvoga dana dolaska u Zavod sve do svoje prerane smrti".¹⁰

Rad na *Bibliografiji* pokrenuo je, dakle, odmah po dolasku u Zavod već 1951. U nadi da će tekuća hrvatska bibliografija članaka, koja je tada izlazila u nakladi JAZU, uspješno nastaviti s izlaženjem, odredio je da nova retrospektivna bibliografija članaka treba obuhvatiti vremensko razdoblje od druge polovine 18. st. do 1945., a teritorijalno čitavi južnoslavenski prostor. Doista ogromna zadaća! U tim okvirima trebalo je obraditi ne samo časopise, već i novine, đачke listove, almanahe, godišnjake i zbornike, znači sve vrste serijskih publikacija, u kojima su objavljeni prilozi od interesa za istraživače naše književnosti i kulture. Raspored 44 popisnih struka izradio je na osnovi poznavanja rasporeda bibliografija na kojima je radio u Sveučilišnoj knjižnici. Premda je bilo određeno popisivanje građe iz svih područja znanja, Ujević je odmah utvrdio da će se prvo do kraja obraditi i objaviti struke iz nacionalne grupe disciplina: književnosti, povijesti, filologije, likovne umjetnosti, glazbe i kazališne umjetnosti.¹¹

Sam projekt bio je i ostao bez premca u našoj sredini, a vrlo je rijedak i u svjetskim razmjerima. To su Ujeviću priznavali već i njegovi suvremenici. Tako je Jelka Mišić, koja je bila u svoje vrijeme jedan on naših najvećih stručnjaka na polju bibliografije, prikazujući 1956. godine, odmah po izlasku iz tiska prvoga sveska te bibliografije, napisala: "Koliko je nama poznato, ovo je jedinstvena bibliografija te vrste na svijetu. Nema nigdje više djela, koje bi obuhvatilo retrospektivno svu građu objavljenu u periodičkim izdanjima jedne zemlje. Iz same te činjenice možemo zaključiti koliko je takav pothvat značajan, ali i teško izvediv".¹² A riječ "zemlja" u ono je vrijeme zapravo značila teritorij tadašnje Jugoslavije koji se sastojao od šest republika, na kojemu se željelo popisati "sve radove objavljene u periodici Južnih Slovena od svršetka XVIII v. do 1945."¹³ Da bi se moglo započeti s poslom, trebalo je prvo sastaviti popis najvažnije periodike koju će se obraditi, zatim organizirati popisivačke centre i podučiti popisivače, revizore i kontrolore u više gradova bivše države. Uz središte poduhvata u Leksikografskom zavodu u Zagrebu stvorena su još dva veća centra u Ljubljani i Beogradu i 9 manjih: u Dubrovniku, Splitu, Zadru, Rijeci, Puli, Sarajevu, Subotici, Novom Sadu i Skopju. U posao je uključen veliki broj popisivača, mahom knjižničara, kulturnih i prosvjetnih djelatnika.

Govoreći o radu na *Bibliografiji*, sam će Ujević 1954. godine, kada je već taj rad bio uvelike u tijeku, reći sljedeće: "Iz gotovo četiri tisuće obrađene periodike imamo već popisano iz područja jezika i književnosti oko 440.000 jedinica, i to iz lingvistike 14.000 članaka, rasprava i t.d., iz književnosti (teorija, kritika, historija i

¹⁰Bonifačić, Vjera. Nav. dj., str. 61.

¹¹Napomene. // Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova. I. Nauka o književnosti. I/1. Književnost općenito. Teorija književnosti. Uporedna književnost. I/2. Historija jugoslavenskih književnosti : A - K. Zagreb : Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, 1956. Str. IX-XIII.

¹²Mišić, Jelka. Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova. I. Zagreb, Izd. i nakl. Leksikografskog zavoda FNRJ, 1956. 4°. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 4, 1-4(1955-1957), 104-106.

¹³Švab, Mladen. Nav. dj., str. 49. (Prilog II. Ujević, Mate. O radu Leksikografskog zavoda na području lingvistike i književnosti : predavanje u Filološkom društvu 4. III. 1954.).

sl.) 110.000 jedinica, književnih radova Južnih Slovjena 240.000. književnih radova, slovjenskih pisaca 16.000 jedinica i književnih radova pisaca ostalih naroda 60.000 jedinica”.¹⁴ Iznio je i zanimljiv podatak da je redakcija utvrdila kako su od kraja 18. st. do 1945. u južnoslavenskim periodičkim publikacijama objavljeni radovi oko 70.000 autora, od čega 50.000 pripadnika južnoslavenskih naroda. Sav je prikupljeni materijal obrađen po piscima, struci i po predmetu. Upozorio je da je pri obradbi “unijet i literarno historijski elemenat, koji se u bibliografijama redovito ne obrađuje”.¹⁵ Naime, uz pojedinu bibliografsku jedinicu u originalu, popisani su i njeni prijevodi na druge jezike, ukoliko postoje. Taj detalj otkriva da je osoba koja je izradila pravila za izradu bibliografije bila stručnjak za književnu teoriju, povijest i kritiku, ali i leksikograf s iskustvom, koji je istraživačima želio maksimalno uštedjeti vrijeme. O teškoćama u snalaženju s prijevodima svjedoče ove njegove riječi: “Kako prevodioci često puta mijenjaju naslov originala u tolikoj mjeri da nema nikakve veze s originalnim naslovom, kod svakog prijevoda treba upravo studirati na koji se original odnosi, pa je identifikacija originala mučan i dugotrajan posao, i traži mnogo vremena”.¹⁶

Premda je već tada iznio spomenute kvantitativne podatke o odabranim priložima za bibliografiju i procjenu broja zastupljenih autora, Ujević je istovremeno bio svjestan da se radi o poslu koji će se morati nastaviti raditi i u budućnosti, obzirom da su popisivači iz “opravdanih razloga” mogli popisati samo priloge iz do tada poznatih naslova periodike, a da mnogi fondovi periodike u našim knjižnicama nisu bili dostupni. Njegove velike organizacijske sposobnosti došle su maksimalno do izražaja u redakciji toga velebnog djela. U svojem prikazu objavljenog 1. sveska J. Mišić ovako je opisala način rada uredništva: “Redakcija Bibliografije uložila je sve svoje sile i sve svoje znanje, da građa bude što potpunija i što bolje obrađena. Vršeno je nekoliko kontrola obrađenih jedinica, čak i preko uobičajenog broja, stariji i iskusniji stručnjaci savjetom su pomagali u težim slučajevima, spretnom organizacijom većeg broja redakcija u jačim književnim centrima posao se brže odvijao itd.”¹⁷ Iz ovih nekoliko redaka jasno je vidljivo o kako se opsežnom poslu radilo i s kolikom mu se ozbiljnošću prilazilo.

Do danas je objavljeno 15 svezaka *Bibliografije*: prvih sedam svezaka obrađuje književnost, sv. 8.–11. povijest, sv. 12. likovne umjetnosti, 13.–14. glazbu. U bibliografiji književnosti, koju je i sam uredio i čije je objavljivanje dovršeno za njegova života, Ujević je zacijelo ugradio najviše svojega znanja. Izvorni radovi južnoslavenskih, napose hrvatskih, književnika iscrpno su popisani i obvezno popraćeni bilješkama, ukoliko iz naslova nije vidljivo o čemu se u članku govori. Unutar stručnih skupina radovi su poredani abecedno, posebno potpisani članci, a posebno anonimni članci. Radovi svakoga autora poredani su kronološki. Numeracija radova u knjizi teče kontinuirano, bez obzira na skupine, što je vrlo prikladno za pretraživanje putem predmetnog kazala. Svakoj knjizi na kraju su dodani popisi šifara i popisi autora. Ovdje valja istaknuti da je izrada ove bibliografije omogućila dodatno popisivanje brojnih pseudonima i šifara, koje M. Vidačić nije mogao prikupiti,

¹⁴ Isto, str. 49.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Mišić, Jelka. Nav. dj., str. 105.

jer nije imao uvid u radove iz toliko velikog broja serijskih naslova. Svoja nastojanja da dođe do potrebnih podataka za zbirku Vidačić je opisao ovim riječima: "U tu svrhu obraćao sam se izravno i putem štampe na pisce i urednike s molbom, da mi saopće poznate im podatke o pseudonimima, šiframa i znakovima. Ali odaziv je bio vrlo slab, a neki pisci i urednici izjavili su mi da se mnogih podataka više i ne sjećaju".¹⁸ Znači, jedino sustavno i pravilno izrađena opća bibliografija članaka mogla nam je omogućiti da dođemo i do tih podataka, pa je i to još jedna velika korist koju nam je donijela ova bibliografija.

U okviru struke *Strana književnost* obuhvaćeni su prikazi stranih književnika, njihovih originalnih djela i prikazi prevodilačkog rada domaćih književnika i njihovih prevedenih djela. U predgovoru 3. knjizi *Historija stranih književnosti*, objavljenoj 1959., Ujević je, između ostaloga, napisao sljedeće: "Već sama činjenica da je u predmetnom indeksu ove knjige obuhvaćeno preko 5.000 stranih imena dovoljno upućuje na opseg i značenje bibliografskog materijala objavljenog u ovoj knjizi. Na tom se materijalu može pratiti fluktuacija kulturnih vrednota između jugoslavenskih i stranih naroda, tu se vidi, koji su interesi postojali u određenom vremenskom razdoblju za određenu tematiku i određene pisce, i kako su se pojedina književna shvaćanja i književni pravci razvijali u rasponu čitavog stoljeća".¹⁹ Mislimo da tome ne treba dodatnog komentara.

Ujević kao književni znanstvenik i povjesničar znalčki je nadgledao redakciju bibliografije književnosti. Za njegova života još se započelo s objavljivanjem bibliografije s područja povijesnih znanosti. I tu je došla do izražaja erudicija glavnog urednika, izraz koje ćemo ilustrirati završnom rečenicom predgovora 8. knjizi *Bibliografije*: "Bibliografsko gradivo crpli smo iz sveukupne jugoslavenske periodičke štampe uzimajući u obzir i periodiku štampanu na našem teritoriju na stranim jezicima, iz periodike jugoslavenskih manjina i iseljenika, iz periodike naših bliskih susjeda, ako se u toj periodici nalazi znatnije gradivo važno za historiju jugoslavenskih naroda i napokon iz periodike koju su pokretali ili uređivali naši ljudi".²⁰ Tu širinu mogao je imati samo enciklopedist tj. osoba koja razmišlja sustavski i koja je već radila na srodnom velikom projektu. Iz ovih nekoliko redaka može se nazrijeti koliko se pozornosti pridavalo izradi koncepta samoga poduhvata kako po izvršenoj realizaciji ne bi izostao uspjeh. Naime, samo ovako sustavno zamišljena bibliografija hrvatske i južnoslavenske povijesti, pruža pravu podlogu za istraživanja.

Ujevićevom smrću znatno je usporen rad na objavljivanju daljnjih svezaka *Bibliografije*, ali je taj rad ipak uspješno nastavljen, jer je zasnovan na dobrim temeljima. Nadamo se da će nasljeđe M. Ujevića i njegovih suradnika opstati i biti i nadalje uzor novim naraštajima hrvatskih bibliografa, jer mnoge zadaće još nisu realizirane. Svijesni smo činjenice da svijet malo znade o Hrvatima i njihovoj kulturi, a tome se može doskočiti samo našim vlastitim zalaganjem. Pa i nama samima

¹⁸Vidačić, Marcel. Nav. dj., str. 8.

¹⁹Predgovor. // Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova. I. Nauka o književnosti. I/3. Historija stranih književnosti. Zagreb : Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, 1959. Str. VIII.

²⁰Predgovor. // Bibliografija rasprava i članaka. IV. Historija. IV/1. Historija općenito, pomoćne historijske nauke, arheologija, dokumenti, građa : A-O. Zagreb : Izdanje i naklada Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, 1965. Str. VIII.

nedostaju mnoga saznanja o našoj prošlosti, velikim dijelom iz različitih, ponekad i objektivnih razloga. Izrada retrospektivnih bibliografija, koje nam još nedostaju, zbog toga velika je obaveza naše i budućih generacija hrvatskih bibliografa, kojih na sreću ima sve više.

Nakon izloženog možemo reći da je M. Ujević bio sasvim sigurno u svakome pogledu, uz ostalo, i izuzetan bibliograf. Njegove su zasluge u tom području nemjerljive, napose kao hrabrog organizatora i realizatora velikih projekata, poput retrospektivne bibliografije radova objavljenih u južnoslavenskoj periodici, djelu bez premca u našoj sredini. Janez Logar, slovenski bibliograf i dugogodišnji Ujevićev suradnik u redakciji *Bibliografije*, potvrdio je tvrdnju koju je ranije iznijela J. Mišić, te je napisao nakon Ujevićeve smrti u knjizi *Uvod u bibliografiju*, u kojoj je opisao sve njemu poznate glavne svjetske i domaće bibliografske priručnike, sljedeću ocjenu ove bibliografije: "*Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova* je jedna od najopširnijih i najznačajnijih nacionalnih bibliografija svoje vrste u svijetu".²¹

I na kraju ne bismo smjeli završiti ovaj rad posvećen bibliografu M. Ujeviću bez spomena njegovog pedagoškog rada u području bibliografije. Kada je naime početkom 60-ih godina prošloga stoljeća prof. Božo Težak pri zagrebačkom Sveučilištu osnivaio Centar za postdiplomski studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti, obratio se Ujeviću s molbom da preuzme kolegij *Bibliografije i referentni materijali*, što je on svesrdno prihvatio. Bio je potom izvrstan nastavnik sve do svoje smrti usred šk. g. 1966./67., te je na taj način uvelike pridonio i stvarnoj profesionalizaciji bibliografske struke u Hrvatskoj, osobito jer je u svojim studentima uspio pobuditi veće zanimanje i usaditi poštovanje prema bibliografskom radu. I zbog toga smatramo da će njegov rad ostati trajna inspiracija ne samo hrvatskim leksikografima već i bibliografima.

Zaključak

Mate Ujević bio je izuzetna pojava u povijesti hrvatske bibliografije 20. stoljeća. Bibliografijom se bavio tijekom dugoga niza godina, prvo kao urednik *Hrvatske enciklopedije* i kasnije ravnatelj Hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda u svojstvu pokretača hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga, da bi se potom tijekom razdoblja svojega zaposlenja u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti i Leksikografskom zavodu i sam djelatno uključio u izradu bibliografija. Svoj najveći bibliografski projekt ostvario je u Leksikografskom zavodu, u kojemu je utemeljio rad na retrospektivnoj *Bibliografiji rasprava, članaka i književnih radova*, na kojoj je radio sve do svoje prerane smrti 1967. U tome su djelu, kao uostalom i u Hrvatskoj enciklopediji, došle naročito do izražaja njegova široka erudicija i vrhunske organizacijske sposobnosti. Velikim dijelom zahvaljujući i njemu utemeljeni su u radu hrvatskih bibliografa vrlo visoki stručni standardi koje i danas slijede tvorci naših nacionalnih bibliografija.

²¹Logar, Janez. Uvod u bibliografiju : teorijski osnovi, istorija, pregled, bibliografija u Jugoslaviji. Sarajevo : Svjetlost, 1973. Str. 192.

LITERATURA

Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova. I. Nauka o književnosti. I/1. Književnost općenito : teorija književnosti. Uporedna književnost. I/2. Historija jugoslavenskih književnosti : A - K. Zagreb : Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, 1956.

Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova. I/3. Historija stranih književnosti. Zagreb : Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, 1959.

Bibliografija rasprava i članaka. IV/1. Historija općenito, pomoćne historijske nauke, arheologija, dokumenti, građa : A–O. Zagreb : Izdanje i naklada Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, 1965.

Bonifačić, Vjera. Dr Mate Ujević. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 13, 1-2(1967), 60–61.

Logar, Janez. Uvod u bibliografiju : teorijski osnovi, istorija, pregled, bibliografija u Jugoslaviji. Sarajevo : Svjetlost, 1973.

Mišić, Jelka. Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova. I. Zagreb, Izd. i nakl. Leksikografskog zavoda FNRJ 1956. 4°. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 4, 1-4(1955-1957), 104-106.

Rogulja, Petar. Matko Rojnić i Hrvatska retrospektivna bibliografija. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 25, 1-4(1981), 189–194.

Rojnić, Matko. Bibliografija. // Hrvatska enciklopedija. Sv. 2 : Autonomasi – Boito / glavni urednik Mate Ujević. Zagreb : Hrvatski izdavački bibliografski zavod, 1941. Str. 505–514.

Švab, Mladen. Mate Ujević, utemeljitelj suvremene hrvatske enciklopedike : o dvadesetpetoj obljetnici smrti (1967-1992). // Radovi Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža". Razdio za leksikografiju, enciklopediku i informatiku 2(1992), 9-73.

Ujević, M[ate]. Predgovor. // Hrvatska enciklopedija. Sv. 1 : A – Automobil / glavni urednik Mate Ujević. Zagreb : Naklada Konzorcija Hrvatske enciklopedije, 1941. Str. XI.

Verona, Eva. Bibliografija u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Zbornik "Naša domovina". II. Hrvatska kultura – Politička poviest Hrvata. Zagreb : Izdanje Glavnog ustaškog stana, 1943. Str. 1066–1070.

Vidačić, Marcel. Pseudonimi, šifre i znakovi pisaca iz hrvatske književnosti. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1951. (Građa za povijest književnosti hrvatske ; knj. 21).